

ULRICH WAGNER, **Finnlands Neutralität. Eine Neutralitätspolitik mit Defensivallianz.** Schriften aus dem Finnland-Institut in Köln, Band 10. Hamburg 1974, 301 s.

Filtri Ulrich Wagner, joka toimii Kölnin yliopiston »Institut für Ostrecht» -nimisessä laitoksessa, on viime vuonna julkaissut Suomen puolueettomuutta käsittelevän tieteellisen teoksen. Varsinainen esitys on melko suppea — n. 70 sivua — mutta se perustuu erittäin laajaan ja monipuoliseen lähdeaineistoon. Suomessa ilmestyneiden tutkimusten lisäksi on käytetty sekä länsieurooppalaisia että neuvostoliittolaisia julkaisuja. Ansioksi on myös luettava, että liitteenä on Suomen ulkopoliittikan eri vaiheita valaiseva, melko laaja ja mielestäni hyvin valikoitu dokumenttikokoelma.

Esityksen sisällöstä voidaan todeta, että tekijä ensi sijassa pyrkii selvittämään, miten Suomi maan ulkopoliittiset päämäärät ja maantieteellisen aseman huomioonottaen on onnistunut luomaan itsenäisen ja omaleimaisen linjan kansainvälisten suhteiden monimutkaisessa verkostossa. Lähtökohtana on siis Suomen oma pyrkimys puolueettomuuteen ja keskeisenä ongelmana Suomen ja Neuvostoliiton välinen suhde, josta puolueettomuuspolitiikan toteutuminen käytännössä ensi sijassa on riippuvainen. Tekijä tulee siihen johtopäätökseen, että Suomi on pystynyt säilyttämään tosin suhteellisen, mutta samalla hämmästyttävän laajan liikkumavapauden ulkopoliittisissa suhteissaan. Itäisen naapurin käsityksen mukaan maamme tosin ei kuulu samaan puolueettomien valtioiden ryhmään kuin Ruotsi, Sveitsi ja Itävalta, joiden puolueettomuus rajoittuu porvarillisen kansainoikeuden järjestelmään. Sen sijaan Suomi »rauhaa rakastavana naapurivaltiona» ansaitsee erityistä huomiota esimerkkinä maasta, joka pyrkii rauhanomaiseen rinnakkaiseloon eri yhteiskuntajärjestelmiä edustavien maiden välillä.

Suomen puolueettomuutta ei Wagnerin käsityksen mukaan voida ymmärtää tutkimatta sen historiallista taustaa, joten hän kiinnittää huomiota maassa esiintyviin puolueettomuuspyrkimyksiin 1700-luvulla, Venäjän vallan aikana ja maailmansotien välillä. Näitä eri-

laisia tilanteita huomioonottaen on aiheellista korostaa sitä seikkaa, että Suomessa on tehty suuria ponnistuksia oman puolueettomuuslinjan löytämiseksi. Samalla on kuitenkin muistettava, että puolueettomuus on subjektiivinen käsite, jonka jokainen valtio itse voi muotoilla.

Wagner näkee suurimman vaaran Suomen ulkopoliitikalle Stalinin v. 1939 esittämässä vaatimuksissa, joiden hyväksyminen lopullisesti olisi murskannut maan puolueettomuuden. Näin ei kuitenkaan käynyt. Neuvostoliitto luopui vaatimuksistaan eikä Suomea koskaan miehitetty. Tuloksena oli nykyinen, v. 1948 ystävyyss- ja avunantosopimukseen perustuva tilanne, jota voidaan pitää suurin piirtein tyydyttävänä. Suomen puolueettomuus on tosin oikeudellisesti heikosti perusteltu, koska maininta siitä sisältyy ainoastaan yya-sopimuksen johdantoon, mutta ensi sijassahan on kysymys poliittisesta toiminnasta. Sotilaalliset konsultatiot olisivat kuitenkin omiaan järkyttämään Suomen puolueettomuutta, seikka mikä selvästi kävi ilmi Novosibirskin neuvottelujen yhteydessä v. 1961.

Suomen suhtautumisesta Saksan Liittotasavaltaan kuten myös Saksan Demokraattiseen Tasavaltaan Wagner esittää asiallisen ja tarkan selostuksen. Hän ei kuitenkaan ole valmis hyväksymään Suomen näille valtioille esittämiä korvausvaatimuksia entisen Saksan valtakunnan aiheuttamista vahingoista Lapissa toisen maailmansodan aikana. Suomen omaksuman käsityksen mukaan on nimittäin syntynyt kaksi uutta valtiota, joten niitä ei kansainoikeudellisesti voida asettaa vastuuseen näistä tapahumista. Tämä tulkinta vastaa todennäköisesti saksalaisten yleisiä käsityksiä asiasta.

Kokonaisuutena katsoen Wagnerin analyysi Suomen puolueettomuudesta on selvästi objektiivisuuteen pyrkivä ja valaiseva. Erityisesti on pantava merkille, että hän käsittelee maamme ulkopoliittikkaa kansainvälisen yhteisön yleisten puolueettomuuspyrkimysten ja -periaatteiden valossa. On ilahduttavaa, että tämä kirja on ilmestynyt Saksan Liittotasavallassa, missä perinteellisesti tunnetaan suurta kiinnostusta Suomen asioita kohtaan.

Göran v. Bonsdorff

J. K. GALBRAITH, **Valta ja raha**. (Englanninkielinen alkuteos *Economics and the Public Purpose*, 1973) Suom. M. Pietinen ja T. Nodman. Kirjayhtymä, Helsinki, 1974.

Harvardin yliopiston taloustieteen professori ja entisen Kennedyn klaanin tärkeä jäsen John K. Galbraith on esittänyt yhteenvedonsa nykyaikaisen talouden peruspiirteistä kolmannessa ja tärkeimmässä talouselämää käsittelevässä kirjassaan »Valta ja raha». Kirja on jatkoa ja täydennystä hänen aikaisemmin suomeksikin ilmestyneille teoksilleen »Runsauden yhteiskunta» ja »Uusi yhteiskunta». Kun nämä käsittelevät vain eräitä taloudellisen järjestelmän osia, niin uusiin kirja pyrkii esittelemään koko järjestelmän. Tällaiset esitykset ovat aina mielenkiintoisia, vakavasti otettavista puheenvuoroista tosiaan ei ole ollut runsauden pulaa.

Kirjan tarkoituksena on (1) kuvata amerikkalaisen taloudellisen järjestelmän pääpiirteet sellaisina kuin Galbraith ne nyt näkee, (2) luonnostella niitä uudistuksia, joiden kirjoittaja uskoo muuttavan edellisen toimintaa lähemmäksi oikealla tavalla määritettyä yleistä etua (public purpose) ja (3) arvostella vakiintunutta taloustiedettä siitä, että se ei ole pääasiassa selittävää tiedettä, vaan palvelee myös hallitsevia taloudellisia etuja. Esittelyssäni olen kiinnostunut vain kohdista (1) ja (3) sikäli kuin katson Galbraithin esittävän niissä yleispätevää, myös nykyiseen suomalaiseen yhteiskuntaan periaatteessa sopivaa analyysia. Kohta (2), kirjoittajan »yleinen uudistusteoria», on kaikkein lujimmin amerikkalaisen yhteiskunnan erityispiirteisiin ankkuroitunut, se ei siis tässä kiinnosta.

Kirjan ensimmäisessä osassa esitetään »pitkälle kehittyneen talouden yleinen teoria». Aikaisemmissa teoksissaan mikrotaloustieteen Keynesiksi mainittu Galbraith on painottanut markkinoiden aseman muutosta nykyaikaisessa taloudellisessa järjestelmässä. Vallitsevasa talousteoriassa, jota kirjoittaja mukavasti, mutta luvattoman yleistävästi kutsuu usklassiseksi, markkinat ja niiden lainomaisuudet otetaan lähtökohdaksi, josta käsin selitetään esim. yrityksen teoriassa yritysten käyttäytymistä. Galbraith siis epäilee onko markkina-

järjestelmää enää tavanomaisessa mielessä olemassa. Uutta aikaisempiin esityksiin nähden on se, että Galbraith näkee talouden muodostuvan kahdesta järjestelmästä, ylikehittyneestä ja alikehittyneestä osasta. Klassisen kilpailupohjaisen markkinajärjestelmän sijasta on olemassa noin puolesta talouden tuotoksesta vastaava, suuryrityksistä koostuva »suunnittelujärjestelmä», jonka nimellä kirjoittaja viittaa yritysten kehittyneeseen sisäiseen suunnitteluun ja sen ympäristövaikutuksiin. Tämän lisäksi jäljelle jää pienten yritysten muodostama maailma, »markkinajärjestelmä», joka sekään — tässä Galbraithin uutuus — ei ole puhdasta markkinataloutta, vaan kilpailun ja monopolististen rakenteiden yhdistelmä.

Jälkimmäinen järjestelmä vastaa usklassisen talousteorian oletuksia, edellinen ei. Tässä Galbraith näkee tämän teorian sokean pisteen, sillä tällähän on yksi yrityksen teoria, joka pätee kaikkiin yrityksiin. Oligopoli, jossa muutamat yritykset jakavat markkinat, on usklassisen mallin ainoa myönnytys suurten yritysten olemassaololle. Se heijastaa pientä askelta jättiläismäisessä prosessissa, jonka seurauksena suuri osa taloudellisesta toiminnasta siirtyy tämän mallin ulkopuolelle. Oligopolinen yritys voi määrätä hinnat ja säännöstellä tuotantoa, mutta yritysten kasvuun liittyy paljon muitakin. Itse asiassa talouselämän perusluonne muuttuu. Muutoksen saa Galbraithin mukaan aikaan nykyaikainen suuryritys; mitä suurempi on yrityksen koko, sitä suurempi mahdollisuus sillä on vaikuttaa markkinaolosuhteisiin. Ja sitä suurempi on yleensä myös sen mahdollisuus vaikuttaa kuluttajiin, yhteiskuntaan ja valtioon — lyhyesti sanoen ympäristöönsä, jonka käyttäytymistä se tällöin suunnittelee.

Tällaisen poliittisen elementin puuttumisesta Galbraith syyttää akateemista taloustiedettä (myös artikkelissaan *Power and Useful Economist*. *The American Economic Review* Vol. LXIII, No. 1, March 1973). Samalla sillä puuttuu kosketus todelliseen maailmaan. Kun »suunnittelujärjestelmä», suuryritykset toimivat Galbraithin mukaan hyvin läheisessä yhteydessä valtioon, niin usklassinen malli ei näe koko yhteyttä lainkaan: mikrotalous-

tieteessä yritys on turvallisesti markkinoiden vallassa, eikä mahdollisuuksia vaikuttaa valtioon ole kuin aivan poikkeustapauksissa. Toinen tiedemiesten ryhmä tarkastelee toisaalla julkisten menojen ja verotuksen vaikutusta koko talouteen. Heidän asianaan ei ole nähdä, miten suuryritykset vaikuttavat julkisten menojen luonteeseen. Työnjako, johon liittyy hiljainen olettamus mahdollisuudesta tarkastella talouden näitä kahta osaa erillään toisistaan, jakaa tehtävän juuri siinä kohdin, missä se peittää suuryritysten vallan.

Galbraithin positiivinen anti on siinä, että hän tuo keskusteluun ongelmia, jotka murtaavat eräissä erikoisessa mielessä vakiintunutta akateemista tarkastelutapaa. Länsimaisen poliitikantutkimuksen tradition kannalta mielenkiintoisimpia on »suunnittelujärjestelmän» ja valtion suhde, suuryritysten julkisen vaikutusvallan ongelma. Behavioralistinen analyysi, kuten uskklassinen taloustiedekin, lähtee jyrkästä talouden ja politiikan erottamisesta ja niiden välisen suhteen ignoroinnista. Galbraithille niiden yhteys on mitä luonnollisin asia ja niinpä hän voi asettaa valtiollisen byrokraatian ja suuryritysten suhteen ongelman, ja tarkastella näiden kahden organisaation symbioosia, jossa on kysymys paitsi taloudellisista, poliittisista ja lainsäädännöllisistä myös ideologisista valtasuhteista.

»Suunnittelujärjestelmän» ja siihen kuuluvia korporaatioita kontrolloivien ammattijohtajien, »teknostruktuurin», edut — sen päätöksenteon riippumattomuuden suojaaminen, taloudellisen kasvun edistäminen, kokonaiskysynnän vakiinnuttaminen, pätevän työvoiman tarjonta, sen toivotat julkiset palvelukset ja investoinnit ja sen menestyksen muut edellytykset — ovat käytännössä yleinen etu. Kun Galbraith on aikaisemmin käsitellyt julkisten palvelujen näivettymistä, niin hän nyt tarkentaa esitystään: tilanne on vaikein suuren yleisön tarpeita ajatellen, mutta ongelmaton, kun suurteollisuus esittää vaatimuksiaan valtiolle. Niinpä jos esim. tällä hetkellä ajan-kohtaista inflaatiota torjuttaessa valtion »joistakin menoista on luovuttava tai niitä on lykättävä tai rajoitettava, vähennykset kohdistuvat lähinnä sosiaali- ja rakennusmenoihin, kaupunkipalveluihin, opetustoimintaan ja vas-

taaviin» (s. 240). Näin Galbraith »yleisessä teoriassaan».

Kirjan keskiosassa tarkastellaan lähemmin kahta talouden pääsektoria ja niiden vuorovaikutusta. Galbraith kirjoittaa elävästi ja ärsyttävästi ja havainnollistaa väitteitään mukaansatempaavilla (kaupallisilla) esimerkeillä. Tässä piilee samalla vaara; yhteiskuntaelämän monimutkaisuudesta johtuen mikä tahansa väite voidaan osoittaa oikeaksi sopivasti valituilla esimerkeillä. Galbraith liikkuu näennäisen ongelmattomasti »yleisen teoriansa» ja toisaalta äärimmäisen empirian tasoilla. Ongelmattomuudesta tulee itse asiassa ongelma, joka korostaa Galbraithin teoreettisten väitteiden oletuspohjaisuutta. Näyttää itse asiassa siltä, että kysymyksessä onkin »naivia talousteknologista realismia», jonka teoreettiset konstruktioyritykset toimivat vain tällä tasolla.

Galbraith on paitsi taloustieteilijä myös liberaali poliitikko. Tämä näkyy kirjan laajassa loppuosassa, jossa kirjoittaja esittelee »yleisen uudistusteoriansa». Valtiovalta on hänelle keskeinen ongelma. Se kuuluu osana epätasaisen kehityksen ja tulonjaon, ympäristön pilaantumisen ja byrokraatisoitumisen ongelmiin. Tuloksiin pääsemiseksi tarvitaan kuitenkin juuri valtiovaltaa. Kumpikin rooli vaatii samaa parannusta ja se on valtion vapauttaminen »suunnittelujärjestelmän» vallasta. Näin ilmenee Galbraithin liberaalisuus.

Galbraith on USA:ssa luonut eräänlaista koulukuntaa. Lähtökohtana on uskklassisen teorian jatkuva, miltei totaalinen arvostelu. Tämä on nostattanut voimakkaan vastareaktion ja antigalbraith-kirjoittelun, jossa kohdetta ei ole juuri säästetty. Niinpä prof. Fedi Vaivio esipuheessaan suomalaiselle lukijalle, luokiteltuaan teoksen ei tutkimukseksi, vaan mielipide- ja ohjelmanjulistukseksi, toteaa, että Galbraithin yleisöä kosiskeleva taloustieteen vieroksunta tai kritiikki ei ole osunut paikalleen. Helppoheikkinä Galbraithia ei kuitenkaan sovi pitää, vaan hänen pitkälle kehittyneen talouden yleinen teoriansa ansaitsee kunnollista, älyllistä kritiikkiä. Galbraithin julkilausutuna tavoitteena on »palata siihen vanhempaan, perinteisempään, tieteellisempään taloustieteeseen, jonka tarkoituksena on ym-

märtää asioiden tila» (s. 30). En halua tässä kiirehtiä arvioimaan Galbraithin kompetenssia klassisen taloustieteen uudelleenelvyttäjänä. Ensi vuonna tulee kuluneeksi 200 vuotta Adam Smithin pääteoksen **»Kansojen varallisuus»**

julkaisemisesta, tämän »loistavan kirjan» — kuten Galbraith sanoo — ja samalla koko taloustieteen juhlavuotena tämäkin yhteys saanee asiantuntevaa valaisua.

Esa Sironen